

NULITATEA ACTULUI JURIDIC

Legislatia noastra nu cuprinde o definitie a nulitatii, totusi am desprins din literatura de specialitate o definitie care mi s-a parut elocventa : nulitate este acea sanctiune de drept civil, care lipseste actul juridic de efectele contrarii normelor juridice editate pentru incheierea sa valabila; nulitatea intervine in cazul in care nu se respecta conditiile de valabilitate ale actului juridic civil.

FUNCTIILE NULITATII

1. Functia preventiva- consta in efectul inhibitoriu pe care il exercita asupra subiectelor de drept civil, tentate sa incheie actul juridic civil cu nerespectarea conditiilor sale de validitate.
2. Functia sanctionatorie- presupune tocmai inlaturarea efectelor contrare legii. Functia de mijloc de garantie a principiului legalitatii apare ca un mijloc de asigurare a respectarii ordinii publice si bunelor moravuri.

DELIMITAREA NULITATII

Pentru o mai buna intelegere a nulitatii este necesar sa o delimitam de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil precum ar fi : rezolutiunea, rezilierea, caducitatea, revocarea, inopozabilitatea.

- a) **NULITATE-REZOLUTIUNE.** Delimitarea presupune cunoasterea conceptelor in cauza, semnaland asemanarile si deosebirile de regim juridic dintre ele. Nulitatea reprezinta lipsirea de efecte a unui act juridic incheiat cu nerespectarea normelor privind conditiile de validitate. Rezolutiunea consta in desfiintarea unui contract sinalomatic, cu executare *uno-ictu* , dintr-o data, pentru neexecutarea culpabila a obligatiilor de catre una din parti.

Asemanari :

-ambele sunt cauze de ineficacitate a actului juridic civil

-ambele produc efect retroactiv

-ambele sunt, in principiu, juridiciare, deoarece presupun o hotarare a organului de jurisdictie competent

Deosebiri :

-daca nulitatea presupune un act nevalabil, rezolutiunea presupune un act valabil incheiat

-daca nulitatea se aplica oricarui act juridic civil, rezolutiunea priveste doar contractele sinalomatice cu executare *uno-ictu*

-daca la nulitate cauzele sunt contemporane momentului incheierii actului, la rezolutiune, cauza (neexecutarea culpabila de catre una dintre parti) este ulterioara momentului incheierii

- b) **NULITATE-REZILIERE.** Rezilierea este incetarea-desfacerea unui contract sinalomatic, cu executarea succesiva, pentru neexecutarea culpabila a obligatiilor de catre una din parti. Intre nulitate si reziliere exista ,in esenta, aceleasi asemanari si deosebiri ca in cazul nulitate-rezolutiune, cu mentiunea ca efectele, de data aceasta, nu sunt retroactive, ci numai pentru viitor.

- c) **NULITATE-CADUCITATE.** Caducitatea este o cauza de ineficacitate constand in faptul ca lipseste actul juridic civil de orice efecte datorita intervenirii unor cauze ulterioare incheierii sale si independent de vointa autorului actului.

Asemanari :

-ambele sunt cazuri de ineficacitate

Deosebiri :

-daca nulitatea presupune un act nevalabil, caducitatea presupune un act valabil

- daca nulitatea retroactiveaza, caducitatea produce efecte numai pentru viitor, deoarece pentru trecut nu s-au mai produs nici un fel de efecte ale actului
 - daca nulitatea presupune cauze contemporane incheierii actului, caducitatea presupune o cauza ulterioara incheierii si straina de vointa autorului actului
- d) NULITATE-REVOCARE. Revocarea desemneaza acea sanctiune de drept civil care consta in inlaturarea efectelor actului juridic civil datorita ingraturitudinii graficitatului ori neexecutariiculpabile a sarcinii.

Asemanari :

-ambele sunt cauze de ineficacitate a actului juridic civil

Deosebiri :

-daca nulitatea presupune un act nevalabil, inopozabilitatea presupune un act valabil incheiat

-pentru nulitate- efectele privesc atat partile cat si tertii, iar pentru inopozabilitate- efectele actului se produc fata de parti, dar nu se produc fata de terti

-cauzele care determina nulitatea sunt contemporane incheierii actului, pe cand cauzele care determina inopozabilitatea constau in neindeplinirea unor formalitati ulterioare incheierii lui

-daca nulitatea relativa poate fi "confirmata", inopozabilitatea poate fi si inlaturata prin "ratificare" (termenii nu sunt sinonimi)

CLASIFICAREA NULITATII ACTULUI JURIDIC CIVIL

Criteria de clasificare :

1. In functie de natura interesului ocrotit, nulitatea este :
 - a) absoluta
 - b) relativa
2. In functie de intinderea efectelor sale, nulitatea poate fi :
 - a) partiala
 - b) totala
3. Dupa modul de consacrare legislativa, este :
 - a) nulitate expresa (textuala)
 - b) nulitate virtuala (implicita)
4. Dupa felul conditiei de validitate, nerespectata, nulitatea poate fi :
 - a) nulitate de fond
 - b) nulitate de forma
5. Dupa modul de valorificare, nulitatile se impart in :
 - a) nulitate judiciara
 - b) nulitate amiabila

Nulitatile presupun darea unei hotarari judecatoresti (fiind judiciare). Cauzele de nulitate amiabila sunt rare in practica.

1.a) Nulitatea absoluta – este nulitatea care sanctioneaza nerespectarea , la incheierea actului juridic, a unei norme care ocroteste un interes general, obstesc. In legislatie, nulitatea absoluta este desemnata prin formule "nulitatea de drept " sau "nulitate" sau "nulitate de plin drept ".

1.b) Nulitatea relativa – este nulitatea care sanctioneaza nerespectarea, la incheierea actului juridic civil, a unei norme care ocroteste un interes particular, individual ori

personal. Nulitatea relativa este indicata prin formulele : “ actul este anulabil” , “actul este anulat “ .

2.a) Nulitatea partiala – desfiinteaza numai o parte dintre efectele actului juridic civil, celelalte efecte ale actului producandu-se deoarece nu contravin legii.

2.b) Nulitatea totala – desfiinteaza actul juridic civil in intregime.

Dintre acestea doua, nulitatea relativa este regula, iar cea absoluta este exceptia.

3.a) Nulitatea expresa – e acea nulitate care este prevazuta ca atare intr-o dispozitie legala (majoritatea nulitatilor exprese sunt prevazute fie in Codul Civil, fie in alte izvoare ale dreptului civil)

3.b) Nulitatea virtuala – e acea nulitate care nu este prevazuta expres de lege, dar rezulta din modul in care este reglementata o anumita conditie de validitate a actului juridic civil.

4.a) Nulitatea de fond – este aceea care intervine in caz de lipsa ori nevalabilitate a unei conditii de fond a actului juridic civil : consimtamant, capacitate, obiect, cauza.

4.b) Nulitatea de forma – intervine in cazul nerespectarii formei cerute *ad validitatem*.
Cele mai numeroase sunt nulitatile de fond.

CAUZELE DE NULITATE

Aceasta sanctiune are drept cauza-generica- nerespectarea dispozitivelor legale care reglementeaza conditiile sale de valabilitate. Deci, nevalabilitatea conditiilor sale esentiale (care sunt conditii de valabilitate) atrag nulitatea.

CAUZE DE NULITATE ABSOLUTA :

1. Incalcarea regulilor privind capacitatea civila a persoanelor :
 - nerespectarea unor incapacitati speciale pentru ocrotirea unui interes obstesc (art. 1309 din Codul Civil)
 - lipsa capacitatii de folosinta a persoanelor juridice si nerespectarea principiului specialitatii capacitatii de folosinta (art. 34 din Decretul nr. 31/1954)
2. Lipsa totala a consimtamantului (in cazul erorii-obstacol)
3. Nevalabilitatea obiectului actului juridic civil
4. Cand lipseste cauza ori ea este ilicita sau imorala
5. Nerespectarea formei ceruta *ad validitatem*
6. Lipsa ori nevalabilitatea autorizatiei administrative (art. 58 Legea nr. 17/1996)
7. Incalcarea ordinii publice
8. Fraudarea legii

CAUZE DE NULITATE RELATIVA :

1. Viciile de consimtamant : eroarea, violenta, legiuirea sau dol
2. Lipsa discernamantului in momentul incheierii actului juridic civil
3. Nerespectarea regulilor privind capacitatea de exercitiu.

REGIMUL JURIDIC AL NULITATII

Prin regim juridic al nulitatii se intelege regulile carora este supusa nulitatea absoluta sau relativa. Acest regim juridic al nulitatii priveste trei aspecte :

1. cine poate invoca nulitatea
2. cat timp poate fi invocata nulitatea
3. daca poate fi sau nu acoperita nulitatea prin confitmare

Regimul juridic al nulitatii absolute

a) nulitatea absoluta poate fi invocata de oricine are interes

- partile actului juridic
- procurorul
- instanta din oficiu

Reprezentativa in acest sens este prevederea din Legea 18/1991, art. 3, alineatul 2 :
“nulitatea poate fi invocata de primar, prefect, procuror si alte persoane care justifica un inteles legitim. “

b) actiunea in nulitatea absoluta este imprescriptibila, adica ea poate fi invocata oricand, indiferent de timpul scurs de la data incheierii actului juridic. (Decretul 167/1958 art. 2 : “nulitatea unui act poate fi invocata oricand, fie pe cale de actiune, fie pe cale de exceptie. “)

c) nulitatea absoluta nu poate fi acoperita prin confirmare expresa sau tocita. (a nu se confunda inadmisibilitatea confirmarii nulitatii absolute cu validarea actului prin indeplinirea ulterioara a cerintei legale. “)

Regimul juridic al nulitatii relative

Acest regim juridic se exprima in trei reguli :

1. nulitatea relativa poate fi invocata doar de persoane al carei interes a fost nesocotit la incheierea actului juridic. (personal sau prin reprezentantul legal al celui lipsit de capacitatea de exercitiu)
2. cautiunea in anulabilitate este prescriptibila, deci ea trebuie invocata in termenul de prescriptie extinctiva
3. nulitatea relativa poate fi acoperita prin confirmare expres sau tacit (printr-un act de confirmare care “sa cuprinda obiectul, cauza si natura olurgatiei”. Codul juridic civil art. 1190; iar confirmarea tacita rezulta fie din executarea actului anulareic, fie din neinvocarea nulitatii inaintul termenului de prescriptie extinctiva)

Intre nulitatea absoluta si cea relativa nu exista deosebiri de efecte, ci numai de regim juridic.

Efectele nulitatii

Efectele nulitatii sunt consecintele juridice ale aplicarii sanctiunii nulitatii.

Generic, efectul nulitatii consta in desfiintarea raportului juridic generat de actul juridic civil lovit de nulitate si prin aceasta restabilirea legalitatii. In functie de ceea ce s-a intamplat dupa incheierea actului juridic civil, se pot distinge urmatoarele ipoteze :

1. actul n-a fost executat inca : aplicarea nulitatii va insemna ca acel act, fiind desfiintat, nu mai poate fi executat, deci partile se afla in situatia egala aceleia in care n-ar fi incheiat actul.
2. Actul a fost executat total sau partial, pana la hotararea de anulare, efectele nulitatii vor consta in :
 - a) desfiintarea retroactiva a actului
 - b) restituirea prestatiilor efectuate in temeiul actului anulat

3. actul a fost executat , iar dobanditorul de drepturi le-a transmis la randul sau unor terti subdobanditori , pana la hotararea de anulare, efectele nulitatii presupun :
 - a) desfiintarea actului executat
 - b) restituirea prestatiilor efectuate in temeiul actului anulat
 - c) desfiintarea actului subsecvent

Efectul nulitatii se exprima in adagiul “*quod nullum est, nullum producit effectum*” -care rezulta din cele spuse mai sus.

Pentru a opera aceasta regula, este necesar sa fie aplicate principiile efectelor nulitatii :

-retroactivarea nulitatii

-restabilirea situatiei anterioare- *restituito in integrum*- adica restituirea prestatiilor efectuate in temeiul actului anulat.

-anularea nu numai a actului initial ci si a actului subsecvent (“*resoluto jure dantis, resolvitur jus accipientis*”)

Principiul retroactivitatii. Exceptii.

Principiul consta in acea regula potrivit careia nulitatea nu produce efecte numai pentru viitor ci si pentru trecut, adica aceste efecte se suie pana in momentul incheierii actului juridic civil. Retroactivitatea presupune inlaturarea efectelor actului care s-au produs intre momentul anularii efective a actului; in temeiul acestui principiu, partile ajung in situatia in care n-ar fi incheiat actul juridic.

Exceptii de la retroactivarea nulitatii

Exceptii reprezinta acele cazuri in care pentru anumite ratiuni, efectele produse intre momentul incheierii actului si acela al anularii sale sunt mentionate; de unde rezulta ca efectele nulitatii se produc numai *ex nunc*, iar nu si *ex tunc* .

Constituie asemenea exceptii :

-mentinerea efectelor produse de un contract cu executare succesiva (contractul de inchiriere, retroactivitatea efectelor nulitatii este obiectiv imposibila)

-pastrarea fructelor culese anterior anularii de catre posesorul de buna credinta (Codul civil , art. 485); in acest caz , neretroactivitatea efectelor nulitatii se intemeiaza pe ideea de protectie a posesorului de buna credinta.

Principiul repunerii in situatia anterioara “ *restitutio in integrum* “. Exceptii.

Principiul repunerii in situatia anterioara este regula de drept potrivit careia tot ce s-a executat in temeiul unui act anulat trebuie restituit astfel incat partile raportului juridic civil trebuie sa ajunga in situatia in care acel act nu s-ar fi incheiat.

“*Restitutio in integrum*” , ca si retroactivarea , priveste efectele nulitatii actului juridic intre parti, nu fata de terti.

Exceptiile de la principiul “*restitutio in integrum*”

-sunt exceptii acele situatii in care pentru anumite ratiuni, prestatiile efectuate in temeiul actului anulat nu sunt supuse restituirii , deci se mentin. Exceptiile de la “*restitutio in integrum*” sunt in acelasi timp si exceptii de la retroactivitatea efectelor nulitatii.

Este exceptie de la “*restitutio in integrum*” nu numai mentinerea tuturor efectelor actului, ci si mentinerea partiala a lor. In doctrina si in practica sunt considerate exceptii de la “*restitutio in integrum*” :

-cazul incapacitatii, care este tinut sa restituie prestatii primite numai in masura imbogatirii sale.
-cazul aplicarii principiului "nemo auditur propriam turpitudinem allegans" (nimanui nu-i este ingaduit sa se prevaleze de propria incorectitudine ori imoralitate pentru a obtine protectia unui drept)

Principiul anularii actului subsecvent ca urmare a anularii actului initial ("*resolutio jure dantis resolvitur jure accipientis*"). Exceptii.

Acest principiu priveste efectele nulitatii fata de terti.

Principiul poate fi definit ca fiind acea regula de drept in virtutea careia, anulara actului initial primar atrage anulara si a actului subsecvent, urmaritor, datorita legislaturii sale cu primul.

In practica, aplicarea acestui principiu se concretizeaza si in doua situatii :
-in cazul "actelor autorizate", la anulara si a actului civil care se intemeia pe acea autorizatie
-in cazul a doua acte, din care unul este principal ,iar celalalt accesoriu, anulara actului principal atrage desfiintarea si a actului accesoriu, prin aplicarea regulii "*accessorium sequitur principale*" .

Exceptii

-cazul aplicarii art. 1909, alineatul 1 din Codul Civil, coroleorat cu art. 972 din Codul civil ex.. situatia practic este urmatoarea : A incheie un contract de comodat - imprumut de folosinta- cu B; comodatorul B vinde ,desi nu are dreptul sa o faca, bunul mobil-care face obiectul contractului de comodat, lui C, care este de buna credinta, adica nu stie ca B nu este proprietarul mobilului si intra in posesia bunului mobil ; apoi contractul de comodat este anulat – B a crezut ca A ii doneaza bunul , iar A a avut intentia de a-i da bunul numai cu titlu de comodat .odata anulat contractul dintre A si B ar urma sa fie desfiintat si cel dintre B si C, iar C sa fie obligat sa restituie bunul respectiv; cu toate acestea C se va apara cu succes, invocand art. 1909 din Codul civil , potrivit caruia posesorul de buna credinta al unui bun mobil dobandeste chiar proprietatea bunului.

-cazul aplicarii art. 20 alineatul 2 din Decretul nr. 31/1954 : "daca cel declarat mort este in viata, se poate cere oricand anulara hotararii prin care s-a declarat moartea", iar alineatul 2 dispune : "cel care a fost declarat mort poate cere, dupa anulara hotararii declarative de moarte, inapoierea bunurilor sale. Cu toate acestea, dobanditorul cu titlu oneros nu este obligat sa le inapoieze, decat daca se va face dovada ca la data dobandirii stia ca persoana declarata moarta este in viata.

-cazul subdoanditorului de buna credinta si cu titlu oneros al unui imobil.Nu se aplica exceptia in cazul tertului achizitor, cu titlu oneros care a cunoscut nevalabilitatea actului de proprietate, deci a fost de rea credinta.

Principii de drept care inlatura regula "quod nullum est, nullum producit effectum"

Principiul conversiunii actului juridic- conversiunea actului juridic inseamna, in esenta, inlocuirea actului nul cu act juridic valabil; pentru a opera conversiunea sunt necesare urmatoarele conditii :

- sa existe un element de diferenta intre actul nul si actul valabil
- unul dintre acte sa fie anulat efectiv si total

- actul socotit valabil sa intruneasca toate conditiile de valabilitate, iar aceste conditii sa se regaseasca in chiar cuprinsul actului anulat
- manifestarea de vointa a partilor sa nu rezulte inadmisibilitatea conversiunii
 - *cateva aplicatii ale conversiunii actului juridic :
 - cazul in care actul de instrainare este lovit de nulitate, dar este valabil ca revocare a legatului ce va avea ca obiect bunul ce forma obiect si al actului de instrainare anulat.
 - cazul in care mostenitorul instraineaza un bun din masa succesorală, desi actul de instrainare este nul si manifestarea de vointa exprimata in el valoreaza ca acceptare a succesiunii

Principiul “*error communis facit iur*”

Se mai numeste si “principiul validitatii aparentei in drept”; acest principiu inlatura nulitatea unui act incheiat intr-o situatie de eroare comuna, obsteasca. Consacrarea acestui principiu o gasim in art. 7 din Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civila (Monitorul Oficial nr. 282/1996): “Actele de stare civila intocmite de o persoana care a exercitat in mod public atributiile de ofiter de stare civila, cu respectarea prevederilor prezentei legi, sunt valabile, chiar daca acea persoana nu avea aceasta calitate.

Principiul raspunderii civile delictuale

Principiul are in vedere pe incapabilul minor. Intre principiul raspunderii civile delictuale si principiul ocrotirii minorului- consacrat in art. 1159 din Codul civil- are prioritate al doilea principiu care echivaleaza , practic, cu mentionarea actului anulabil, ca cea mai buna reparare a prejudiciului ce s-ar produce co-contractului prin fapta ilicita a minorului (in acest sens, art. 1162 din Codul civil dispune : “ minorul are actiunea in resciziune contra obligatiilor ce rezulta din delictale sale “)